

POKOPALIŠČE V ŠKOFJI LOKI

Že nekaj let razburja loške duhove problem novega pokopališča. Težave so in bodo, bile pa so tudi včasih. Kako so jih reševali, pogledjmo nazaj v zgodovino loškega pokopališča.

Loka je dobila župnijo šele leta 1803, prej je bila starološki vikariat. Stara Loka je bila prazupnija, ustanovljena že leta 1074. V začetku je pokrivala v cerkvenem pogledu skoraj celotno freisinško ozemlje. Stari ljudje so pripovedovali, da so pri materi Fari pokopavali celo mrličje z Dovjega in iz Mojstrane. Vendar temu ni tako, ali pa je šlo za kakega Ločana, ki je imel nekaj opraviti na Dovjem ali v Mojstrani, ki sta bili freisinška last. Po letu 1803 so Ločani in Prifarci začeli misliti na novo pokopališče. Ohranjen je dopis Kresije iz Ljubljane leta 1816, v katerem ugotavljajo, da je treba za obe župniji novo pokopališče. Staro okoli cerkve na Fari ni več ustrezalo in je postalo premajhno za mrličje obeh zelo obljudenih far. Hiše so preblizu pokopališča. Stara cerkev sredi pokopališča je močno obiskovana, pri njej so stalna ljudska zborovanja. Pri kopanju jam uhajajo duhovi, ki so lahko škodljivi. Pokopališka zemlja je že tako »scirana«, da ima že »kadaverozno« kakovost.

Argumenti za novo pokopališče so bili utemeljeni. O novi lokaciji so menili, da bi bila za obe fari najprimernejša pri cerkvi na Suhi. Prostor se jim je zdel dovolj oddaljen od bivališč. Zemljišče se je uporabljalo za pašo in steljo. Ni bilo izpostavljeno poplavam in je bilo primerno veliko. Svet je bil občinska last. Potrebno bi bilo zgraditi le mrtvašnico in stanovanje za grobarja, kar pa številnih faranov ne bi obremenjevalo. Z lokacijo se je strinjala svetna gosposka in jo močno priporočala. Tudi škofija je bila za novo pokopališče. Oblast je želela, da župljane primerno podučijo o potrebi novega pokopališča, vsakršne predsodke pa je treba spodbiti in ovreči. Oblast je tudi velela, da ob župnika izdelata statistiko umrlih za 7 let nazaj.

Starološki župnik pa je menil, da bodo z razširitvijo pokopališča vse probleme za dalj časa rešili in novogradnje ni treba. V 19. stoletju so večkrat razširili pokopališče. Leta 1839 se je sosed graščak Strahl pritoževal, naj odpadni material, ki so ga navozili na njegov svet, odstranijo. Pokopališka zemlja in bližnja okolica je bila že tako prepojena s trupli, da je župnik leta 1849, ko se je naveličal hoditi po vodo na Potok, sklenil skopati nov vodnjak na sosedovem svetu. Stroške vodnjaka sta nosila vsak do polovice. V bližini pokopališča si vodnjaka ni upal izkopati. Leta 1865 je podjetni župnik Kramar odkupil za 150 goldinarjev ves svet, imenovan Stara kaplanija, od Janeza Kalana. S pozidavo nove cerkve je v naslednjih letih izgubil še nekaj

že tako dragocenega prostora za pokopališče. Ti dokupi so bili precej dragi. Ohranjeno je potrdilo, da je bodoljska soseska plačala svoj delež za razširitev pokopališča kar 85 goldinarjev.

Pokopališče je prinašalo materi Fari del dohodkov, zato je taka španovija tako dolgo držala. Prifarcem se ni zdelo zgubiti del dohodkov, Ločani pa so se bali stroškov za novogradnjo. Konec stoletja pa je stanje zahtevalo nujno rešitev.

Okrajno glavarstvo v Kranju je iz sanitarnih razlogov leta 1891 zapovedalo gradnjo novega pokopališča v Škofji Loki. Glavarstvo je na župnikov predlog potrdilo prostor na Osterfeldu pod Kamnitnikom, kjer je podjetni župnik Janez Tomažič upal dobiti prostor. Loškemu županstvu je sporočil, da se loška župnija že nad 60 let prizadeva zgraditi novo pokopališče in da je sedaj zadnji čas pričeti z delom. S finančnim bremenom župnik ni upal obremeniti davkoplačevalcev, zato se je odločil, da bo stroške kril iz obstoječih cerkvenih fondov župne cerkve in podružnic pri Sv. Ožboltu in na Suhi. Cerkevna predstojništva — ključarji — so mu v vseh treh primerih dovolili uporabiti kapital, naložen v obliki obligacij. Občinski možje pa so se najbolj bali, da bo župnik zašel v finančne težave in bo občina morala kriti izgubo iz svoje blagajne. Župnik je občinski odbor glede stroškov potolažil in jih hkrati podučil, da bo pokopališče župna zadeva, ki jo bo on izpeljal. Na občinskih sejah so še naprej modrovali, da Loki ni potrebno novo pokopališče, le izvenloški soseski Suha in Brode naj si oskrbita svoji pokopališči in bi tako starološko bilo spet dovolj veliko za Ločane. Tudi se jim je zdelo, nasprotno kot župniku, novo pokopališče preblizu mesta predvsem zaradi železnice, ki so jo mislili potegniti do Loke in naprej v obe dolini.

Župnik je na škofiji utemeljeval lokacijo s tem, da bo ta svet najlažje odkupil, ker ga je nekaj že tako cerkvenega. Omenil je, da sveta bliže mesta ni uspel dobiti. Zanimivo je, da se je pri odkupu sveta župnik moral najbolj potruditi in se mu je zadeva s tem najbolj zavlekla. Lastniki zemljišča so bili: cerkev sv. Florjana iz Sopotnice, tovarnar Krenner in crngrobska cerkev. Podružnica sv. Florjana je svet odstopila, tovarnar Krenner ga je dal po dostojni ceni, le crngrobska cerkev, ki jo je poleg ključarjev zastopal starološki dekan, je držala ceno za zemljišče po mnenju župnika previsoko. Te zemlje je bilo 1089 kvadratnih sežnjev in so za kvadratni seženj zahtevali 1 goldinar. Župnik Tomažič je zaprosil za posredovanje pri knezoškofijskem ordinariatu. Prošnjo je utemeljil z naslednjimi argumenti:

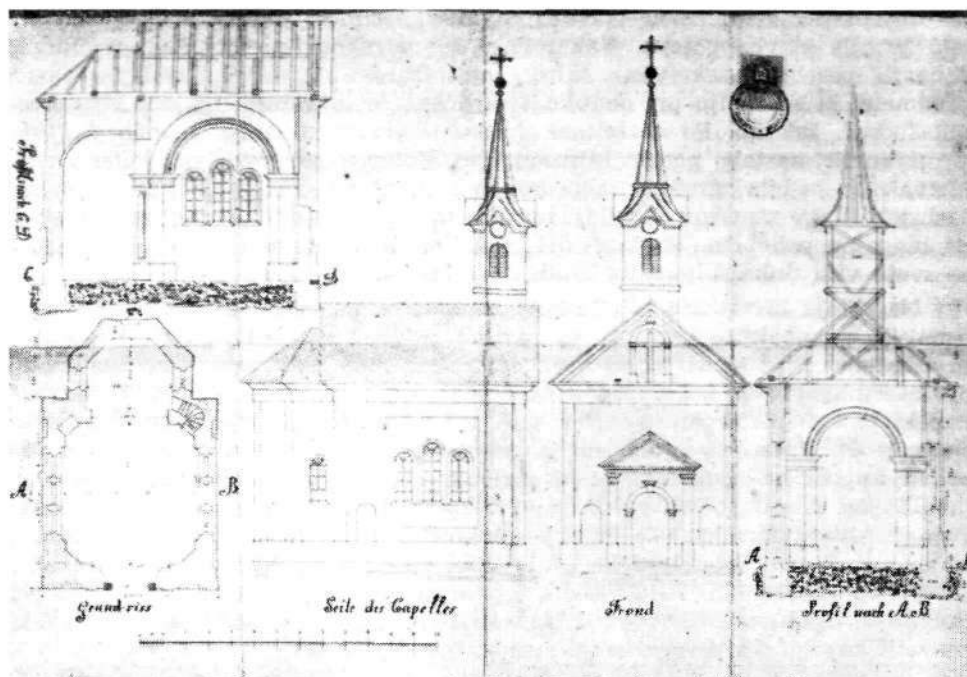
— Privatnik in tovarnar Krenner je ponudil nižjo ceno in ne išče dobička, cerkev pa ga išče od cerkve.

— Zemljišče se bo uporabljalo v splošni blagor, ne pa za kake kupčijske namene. Župnija je uradno prisiljena v gradnjo pokopališča.

— V 88 letih, kar ima Loka faro, so se Ločani še zmeraj odrezali tudi še v Stari Loki, tako pri razširitvi pokopališča, pri zidavi nove cerkve, pri prifarskih zvonovih, radi tudi darujejo za crngrobsko cerkev, ki kot romarska ne stoji slabo. Če bi samo denar od pogrebcev pritekel nazaj v Loko, bi Loka imela lahko najlepše pokopališče.

— Crngrobska cerkev naj odstopi svet za 653 gld., to je po 60 kr. za kvadratni seženj. Od te glavnice bo imela več obresti kot sicer od letne najemnine.

— Na Fari naj se zavedajo, da je crngrobska njiva pobožno volilo enega loških faranov.

Molinarijev načrt kapele za pokopališče v Skofji Loki. (Po izvirniku v Zgodovinskem arhivu v Skofji Loki.)

Zapriseženim cenilcem se je zdela vsota 653 gl. še previsoka. Dekan v Stari Loki je cele kvatre zavračeval z odgovorom. Iz poznejših računov je razvidno, da so oboji popustili. Ločani so plačali za njivo 762 gld., po 70 kr. za kvadratni seženj.

Čeprav so se odkupi zemljišča zavlekli še v april 1892, je okrajno glavarstvo v Kranju uradno potrdilo prostor že 11. septembra 1891, škofijski ordinariat pa marca 1892. Župniku se je mudilo. Do oktobra 1892 je moralo biti pokopališče gotovo. Že leta 1892 so pokopališče obzidali. Septembra je župnik dobil dovoljenje, da je pokopališče slovesno blagoslovil. Tedaj je povabil celoten občinski odbor. Pokopališče brez pomožnih prostorov je bilo za silo gotovo. Pokopališče z obzidjem je veljalo z odkupi in drugimi stroški nekaj nad 4500 gld. Okrog 500 gld. primanjkljaja so pokrili neimenovani dobrotniki.

Kot najpomembnejša naprava se je pokazala mrtvašnica. Mrliška vežica pa je bila upravna zadeva, zato se je zanjo zadolžila občina. Odborniki niso imeli več pomislekov do novega pokopališča in so takoj začeli s pripravami za gradnjo mrtvašnice. Glede postavitve vežice sta bili med odborniki dve varianti, zunaj ali znotraj pokopališkega obzidja. Odborniki so se zedinili za znotraj obzidja. Stroške za pozidavo mrtvašnice je prevzela v celoti občina. Dokler prostor ni bil gotov, so se sporazumeli še za uporabo mrtvašnice na starološkem pokopališču.

V Laibacher Zeitung so oktobra 1892 v slovenščini objavili oglas o oddaji del. Dražbo del so razglasili tudi po občinskem slugi javno po mestu. Gradnjo

je prevzel domačin, znani stavbenik Janez Krstnik Molinaro. Že naslednje leto je bila stavba gotova. Nakupili so še potrebno opremo. Po naročilu so dobavili posebno »seksijsko« mizo, zapisnikarsko mizico in stol ter razne predmete, ki se rabijo pri obdukciji mrličev. Po takratnih pravilih so postavili še peč, železno. Po enoletnem garancijskem roku, in ko je odpravil vse v garanciji nastale pomanjkljivosti, je Molinaro zaprosil za kolavdacijo. Mrtvašnica je bila zgrajena tako, kot so se domenili, in so Molinaru izplačali zaslužek. Vseh stroškov je bilo 1180 gld. in so jih delili na mestno blagajno, na blagajno podobčine Zminec, del sredstev pa je povrnila starološka občina za svoje vasi Suha, Lipica in Trata. Mrtvašnica je ostala last občine.

Naslednja investicija je bila spet župnikova. Že leta 1895 je pričel zbirati denar za pokopališko kapelo. Ves čas del je vodil računsko knjigo dohodkov in izdatkov. Prvi vpisi so od vseh svetnikov leta 1895, sklenil pa je knjigo 31. decembra 1899. Leta 1896 so že blagoslovili temeljni kamen. Načrte za kapelo je izdelal Molinaro, ki je tudi zidal stavbo. Znani kleparski mojster Belec iz Št. Vida nad Ljubljano je pokril zvonik z bakreno pločevino in napravil angela in strelovod. Loški podobar Ivan Šubic je pozlatil angela in jabolko na zvoniku. Dva zvona po 203 kg je dobavil še isto leto ljubljanski zvonar Albert Samassa. Za delo je garantiral 5 let. Samotni tlak je oskrbel stavbenik Franc Faleschini iz Ljubljane. Vzorčna in motna okenska stekla je vstavil Julij Klein. Dekorativno je notranjščino poslikal soboslikar Albert Robida iz Ljubljane. Ob kanonični vizitaciji septembra 1897 je škof Missia posvetil kapelo. Na severni steni je nad vhodom napis:

AEDIFICATA A PAROCHO JOANNE EV. TOMAŽIČ ANNO 1897
BENEDICTA A CELSISS. DMNO. PRINCIPE-EPISCOPO JACOB MISSIA

Kapela seveda še ni bila popolnoma opremljena. Notranjščino so opremili večinoma domači mojstri, nekaj opreme, kot svečnike in lestence, so kupili pri Samassu oziroma Kregarju v Ljubljani. Hrastov oltar je naredil po vzorcih iz raznih takratnih cenikov nemških in avstrijskih firm domači mizar Janez Okorn. Oltar je pozlatil Ivan Šubic. Kip vstalega Kristusa in dva angela je izdelal selški podobar Grošelj. Lučenski rojak Matija Bradaška je naslikal žalostno Marijo in Janeza. Leta 1898 je župnik dobil dovoljenje blagosloviti kipe oziroma slike na novem oltarju. Ne bi mogli naštevati še drugih nabav. Uredili so še okolico kapele. Nasadili so nekaj okroglih akacij in drugega okrasnega drevja. Nekaj akacij so naročili celo iz Linza. Izdelali so 1000 podobnic pokopališke kapele. Do konca leta 1899 je bilo vse potrebno gotovo in plačano. Vseh stroškov je bilo preko 6400 goldinarjev.

Prva svetovna vojna je vzela oba zvona. Pozneje je župnik Arnejc kupil od barona Wolkensperga dva zvončka iz grajske kapele v Puštalu. Oba zvona sta se ohranila. Večji je datiran z letnico 1696, manjši pa z letnico 1747 oziroma 1741, kot je prebral letnico Pokorn v Dom in svetu 1894. Manjši zvonček ima kratico O.I.A.S.L., kar pomeni: Opus Ioseph Anton Samassa Labaci. Veliki zvon je močno počen in ga zato ne uporabljajo več.

Pokopališče je bilo na predlog okrajnega glavarstva konfesionalno, v našem primeru rimokatoliško. Za nekatoličane, samomorilce in nekrščene otroke so določili posebne prostore, omejene z živo mejo. Po takratnih civilnih in cerkvenih zakonih je bila izbira pokopališča svobodna. Ločani bi se še

smeli pokopavati na Fari, vendar so pokazali popolno solidarnost. Leta 1894 se je primerilo, da je šla delegacija Staroločanov z župnikom na škofijo, kjer so izposlovali dovoljenje za pokop Ločanke, rojene na Fari, na starološko pokopališče. Vendar pokojničin mož ni želel izjem in so jo pokopali v Loki. Župnik je tedaj zapisal: »Pro memoria! S tem je vsa stvar rešena. Moledniki za pokop na starološkem pokopališču: starološki župan in županja so se spet enkrat prav temeljito blamirali.« Vse kaže, da je bilo na Fari nekaj zavisti nad novim pokopališčem. Primerilo se je celo, da je družina puštalskega barona prekopala svojca s pokopališča pri Sv. Križu v Ljubljani na loško pokopališče.

Pokopališče je bilo pripravljeno in treba je bilo izdelati pokopališki red. Prvega je župnik sestavil že leta 1893 in ga je škofija potrdila. Za vzor so vzeli pokopališki red na Jesenicah. Ta prvi red je bil kratek. Leta 1900 je deželna vlada želela urediti vprašanje pokopališč. Preko okrajnega glavarstva je župni urad dobil posebno okrožnico o pokopališkem vprašanju. Želeli so, da se izdelajo novi pokopališki redi. Spisu je bil dodan vzorec takega reda, ki so ga potem župni uradi prirojili lokalnim razmeram. Župnik je šele leta 1903 izdelal nov pokopališki red cerkvena pokopališča v Škofji Loki. Bil je obširnejši in sta ga svetna in cerkvena oblast potrdili brez pripomb, saj se je zvesto držal predloge.

Do prve svetovne vojne se razmere na pokopališču niso dosti spremenile. Pokopališče je bilo dovolj prostorno in za tiste čase res imenitno. Edina po-

Spomenik kiparja Janeza Jurkoviča padlim v prvi svetovni vojni, postavljen na vojaškem delu pokopališča v Škofji Loki.
(Foto F. Stukl.)

Spomenik za grobišče družine Lukanc-Pegam, ki ga je leta 1923 izdelal kipar Tone Kralj.
(Foto F. Stukl.)

manjkljivost je bila pot na pokopališče. Vodila je mimo kapucinske cerkve de Dolenca v Stari Loki (Groharjevo naselje), potem pa nazaj po današnji Partizanski cesti na pokopališče. Vhod je bil v severni steni. Zemljišča južno od pokopališča so bila nezazidana. Njive in travniki so bili v lasti privatnih posestnikov, ki niso dopustili prehoda, ki zaradi neenotne parcelacije niti ni bil mogoč.

Z nastopom prve svetovne vojne so se stvari spremenile. Zaradi vojnih razmer je škof Jeglič dovolil pokopati nekrščene tudi na ostalih delih pokopališča, ne samo v rezervatih. V krennerjevi tovarni sukna in na Štemarjih je bila že 1915 vojaška bolnišnica št. 7/4. Umrle vojake so sicer pokopavali v jugovzhodnem delu pokopališča, vendar se je pokazala potreba po novem vojaškem pokopališču. Ohranjen je zapisnik ogledne obravnave prostora za vojaško pokopališče. Razpravo je vodil okrajni glavar Žitnik iz Kranja. Zastopnik občine je bil Angelo Molinaro, župnije župnik Avgust Šinkovec, vojaško upravo je zastopal nadporočnik Jernej Hladnik in drugi. Povebali so vse prizadete zemljiške posestnike, predvsem Krennerja in zaprisežene cenilce. Najprikladnejši prostor so našli ob vzhodni zunanji steni pokopališča. Zemljišče je bilo last Alojzija Krennerja in župne cerkve. Zedinili so se za 10-metrski pas ob vzhodni steni. Bivšo pot ob vzhodnem pokopališkem zidu so za nekaj metrov preložili proti vzhodu. Vsega zemljišča je bilo 884 m², cerkvenega 494, Krennerjevega 390 m². Efektivnega prostora za pokop je bilo 530 m² ali za 140 grobov, ostalo je odpadlo na poti. Že tokrat so predvideli možnost še enkratne razširitve. Za odškodnino so določili 1 krono za m². Župnik je moral dobiti še privoljenje glavarstva in škofije. Vojaška komanda je tudi želela, da se pridobi tudi zemljišče za novo bližnjico na pokopališče. Za to pot sta se skupno zavzela župnik in župan. Bolnišnica je obljubila morebitno posredovanje pri pridobitvi zemljišč za pot ter fizično pomoč pri delu in prevozi. Traso za cesto in druge načrte za razširitev pokopališča je izdelalo podjetje inž. Kasala. Nova cesta je bila projektirana na 5 m širine v dolžini 247 m. Odkupiti je bilo treba 1235 m² zemlje. Stroške sta prevzela župni urad in občina. Lastniki parcel, ki so prišle v odkup za pot, so svet odstopili po ugodnih cenah. Tovarnar Krenner, posestnik Dolenc iz Stare Loke in loška župna cerkev pa so svet darovali. Novo cesto so slovesno odprli in blagoslovili 18. junija 1916. Takrat so predstavili tudi pokopališka vrata z letnico 1892 na sedanje mesto in na kamniti portal zapisali: V spomin na vojna leta (levo) Feldspital 7/4 (desno).

Bolnišnica 7/4 je že leta 1916 odšla iz Škofje Loke, prišla pa je nova rezervna bolnišnica Troppau (Tropava v Šleziji). Ta je želela leta 1917 razširiti vojaško pokopališče. Dne 27. marca so razpisali lokalno obravnavo. Glavarstvo je spet zastopal glavar Žitnik, župno cerkev kaplan Anton Anžič, prisotni so še bili župan Hafner, lastnik zemljišča Krenner in Krennerjevi zakupniki prizadetega zemljišča. Dogovorili so se za povečavo pokopališča proti vzhodu. Spet so predstavili pot za nekaj metrov proti vzhodu. Lesen kozolec se je zavezala prestaviti vojaška uprava. Trem zakupnikom posejanega zemljišča so dali primerno odškodnino. Ceno za m² so določili na 1 krono, vse stroške prepisa pa bi glede na nizko kupnino plačala vojaška oblast.

Avstrija je vidno hiral in so jo prej pokopali, kot je poravnala dolgove. Le Krennerju je za drugi odkup uspelo dobiti nekaj predujma. Ker vojaška uprava ni plačala parcel in jih zemljiškoknjižno ni prepisala na erar, je župnik decembra 1918 vpisal v vojno škodo tudi neplačano parcelo. Leta 1920 je

okrajno sodišče v Kranju želelo likvidirati zadevo in dognati, čigava last so neplačane parcele vojaškega pokopališča. Loški davčni urad je predlagal, da se Krennerjev delež pokopališke parcele prepiše na župno cerkev, ki se je imela za lastnika svojega dela zemljišča. Končno sta vprašanje vojaškega pokopališča uredila bivša lastnika parcel sama. Alojzij Krenner je svoj del pokopališča prodal župniji za 5000 kron ali 1250 dinarjev. Ker pa je del kupnine Krenner prejel že leta 1917 od vojaške komande v Gradcu, sta ta znesek 1000 k ali 250 din odštela. Župnik je plačal 1000 din in uredili so prepise.

Čeprav smo dogodke malo prehiteli, pogledjmo nazaj, kako se je zakompliralo vprašanje nove poti na pokopališče. Nova pot je bila namenjena le pešcem in pogrebnim sprevodom ter posestnikom njiv in travnikov ob tej poti. Občino je kljub vojaški podpori pot precej stala, zato je zaprosila za pomoč pri plačilu sosednji občini Zminec in Staro Loko, ki sta tudi gravitirali na loško pokopališče, Staroločani delno, Zminčani pa v celoti. Ločani so hoteli razdeliti stroške po davčnem ključu v tolikšnem iznosu, da bi bila pot poplačana v dveh do treh letih. Obe drugi občini pa sta ostali gluhi za denar. Od Staroločanov sploh ni najti odgovora, Zminčani pa so prispevek spodbijali s tem, da pot ni bila razpisana z javno obravnavo, da ni kategorizirana in naj se zato prispevek krije iz župnega sklada. Sklicevali so se na govorice, da je vojaštvo naredilo pot zastonj. Stvar je šla tako daleč, da so Ločani prepovedali pot na pokopališče zminškim pogrebom. Loški župnik bi moral v takih primerih po stari poti, kar pa seveda ni hotel. Občini je sporočil, da bo hodil le po novi poti. Zagrozil je celo, da bo s sprevodom šel le do kapucinske cerkve, molitve na grobu pa se bodo opravile, ko bo duhovnik smel po novi cesti na pokopališče. Sporazumeli so se, naj župnik pobira posebno cestnino, ki je mora nekaj odvajati občini. Prispevek za pot se je plačeval od razreda

Relief s Kristusovo glavo na bronastem tondu nagrobnega spomenika družine Subić je izdelal kipar Alojzij Repič.
(Foto F. Stukl.)

Goršetova Pietà iz leta 1933 na nagrobnem spomeniku družine Debeljak.
(Foto F. Stukl.)

pogreba. Zminčani so se pritožili na deželni odbor, ki pa je po predhodnem pismenem zaslišanju loške občine razsodil v prid Ločanom. Zminčani so se malo ozirali na priporočila razpadajoče Avstrije in prispevka niso nakazali. Iz občinskih sej je razvidno, da je loška občina vztrajala na svojih sklepih. Župnik je za izvenloške pogrebe pobiral »cestnino«. Leta 1925 se je tega posla naveličal in je spet sprožil na občini to vprašanje. Loški občinski odbor je obema prizadetima občinama predlagal enkratno pavšalno odkupnino, Zminčanom 2000, Staroločanom pa 1000 dinarjev. Oboji so obljubili plačilo, vendar so zaradi slabe finančne situacije odlašali. Leta 1927 Prifarci še niso plačali odkupnine. Zdi se, da so se v naslednjih letih le poravnali ali pa so se vsi skupaj naveličali te točke dnevnega reda, ki je izginila iz občinskih sej.

S pozidavo vojašnice so pokopališko pot uporabljali tudi vojaki za bližnjico v kasarno. V začetku 30 let je tovarnar Thaler naredil dobro cesto do svojega posestva (bivša tovarna Odeja). Leta 1937 je vojaška uprava zaprosila za podaljšanje ceste od Thalerja naprej. Kasarni so svetovali, naj si naredi cesto za Štemarji, za današnjim Dijaškim domom in hotelom Transturist. Vsa prizadevanja je prehitela druga svetovna vojna in do podaljšanja poti do vojaške ceste je prišlo v obliki širše ceste šele po vojni. Odcep od pokopališča do vojaške ceste (sedaj Partizanska cesta) je še sedaj enosmeren.

Poglejmo še, kako je bilo z vojaškim pokopališčem pozneje. Lastnik je bil župni urad, vzdrževali pa so ga različni dejavniki. Po zakonu ga je bila dolžna vzdrževati občina. Mestno županstvo je imenovalo poseben Provizoričen odsek za ohranitev vojaških grobov. K vzdrževanju so veliko prispevali: skupina bojevnikov, invalidi, Kolo jugoslovanskih sester, šolski otroci in posamezni občani. Leta 1922 so naredili v organizaciji župnega urada ograjo okrog pokopališča. Stroške je nosila vlada. Leta 1928 je kipar Janez Jurkovič izdelal lep spomenik. Na visokem kvadratnem podstavku, na katerem so vklešana imena umrlih in padlih v 1. svetovni vojni iz občin Škofja Loka in Zminec in iz vasi Suha, Lipica in Trata, stoji poprsje žalujoče žene v narodni noši z avbo na glavi.

Po letu 1931 se je stara Jugoslavija spet spomnila na obveze iz mirovnih pogodb po vojni. Prek sreske izpostave v Loki je banska uprava po navodilih iz Beograda z ostrim dopisom prevzela vso skrb za vojaške grobove na občino, ta pa naprej, največ na bivše bojevnike. Zaradi gospodarske krize dostojnejša prezentacija vojaškega pokopališča ni bila mogoča. Izdelali so sezname pokopanih, ki so se nam ohranili. Stanje pokopališča se je izboljšalo v letu 1935. Bojevniki so želeli obzidati pokopališče, za kar pa ni bilo denarja. Zasadili so živo mejo iz cipres, ki jih je napol zastonj dala sreska drevesnica na Podnu. Občina je za 14 dni dala brezplačno enega delavca za ureditvena dela. Odsek pri občini, bojevniki in vojaška komanda so se močno zavzemali, da bi pokopališče odkupili. Grobove bi izravnali, prostor pa spremenili v park. Po eni varianti, ki jo je zastopala kasarna, naj bi pokopane prenesli v grobnico-kostnico, ki bi jo naredili pod obstoječim spomenikom, po drugi varianti pa bi spomenik in grobnico prestavili oziroma postavili v notranjosti civilnega pokopališča na prostor, kjer so že bili vojaški grobovi v JV delu pokopališča. Občina je prek sreske izpostave želela doseči, da bi posamezni konzulati dovolili prekop. Vodja sreske izpostave se je obrnil na vsa prizadeta konzularna predstavništva, vendar ni dobil odgovorov. Ker se višje oblasti niso zanimale za to zadevo, je akcija v Loki zamrla. Leta 1935 je nemško poslaništvo v Beo-

gradu z dovoljenjem Ministrstva pravde opravilo ekshumacijo 38 nemških vojakov. Prepeljali so jih v skupno grobnico na blejsko vojaško pokopališče. Leta 1936 je stavbenik in občinski odbornik Anton Ogrin pripravil za občino načrt in proračun skupne grobnice. Obljubil je poročati o tej akciji na občinski seji, kar se pa ni zgodilo. Do druge svetovne vojne so namero še večkrat pogreli, vendar do realizacije ni prišlo. Po drugi svetovni vojni grobov niso več vzdrževali. Pred vojno zasajene breze so se močno razrasle in pokopališče se je počasi samo spremenilo v park. Za dostojno podobo vojaškega pokopališča se je med obema vojnama največ trudil občinski odbornik in predsednik Provizoričnega odseka za ohranitev vojaških grobov Viktor Žužek.

Po letu 1945 so na zahodni strani pokopališča odprli novo pokopališče vojnih ujetnikov takratne bolnišnice na loškem gradu. Ta del pokopališča ob stolpnicah je že dalj časa spremenjen v park.

Pred leti so mrtvašnico v starem stilu prizidali in tako pridobili še enkrat toliko prostora za mrliško vežico, sicer pa se pokopališče ni več spreminjalo.

Poglejmo še nekatere pomembnejše umetniške spomenike na pokopališču. Da bomo laže povedali kaj o spomenikih, moramo najprej pogledati pokopališke rede, ki so vplivali na lokacijo, trajnost, obliko in kvaliteto spomenikov. Stalni prostori na pokopališču so bili le ob obzidju in zidu kapele. Te prostore so lahko kupile družine, ne hiše, za 50 let, če pa so sezidali grobnico, za 100 let. Po poteku teh rokov je bila parcela spet last župnije, vendar so priponovni oddaji imeli prednost prejšnji lastniki. Družinski član, ki se je osamosvojil (npr. poročil), ni imel več pravice do družinskega grobišča. Do leta 1903 je bilo ob zidu 32 družinskih grobišč s 114 grobovi in 4 zidane grobnice. Ob zidu so bili dovoljeni vsakovrstni dostojni zidani spomeniki. Po sredini pokopališča so pokopavali v vrstah. Ti grobovi so se po 10 letih prekopali ne glede na to, da je bilo še dosti prostora na pokopališču. Podaljšanje groba se je lahko doseglo s primerno pristojbino, vendar je bilo to v prvem obdobju izjemno. Spomeniki po sredini pokopališča v vrstah so smeli biti leseni ali železni križi na do 35 cm visokem kamnitem podstavku, ki ni smel tehtati čez 170 kg. Vsakovrstne ograje okrog teh grobov so bile prepovedane. Iz

Relief kiparja Ivana
Zajca na nagrobnem
spomeniku družine
Kalba-Jamar.
(Foto F. Štukl.)

pokopališkega reda iz leta 1903 so bili na sredini pokopališča poleg križev dovoljeni manjši spomeniki, ki niso smeli presegati širine groba. Tako je bila sredina pokopališča nujno skromnejša in je bil zidanim spomenikom rezerviran prostor ob zidu. Križi po sredini so bili leseni in železni, vltiti. Leta 1915 je dunajska centralna komisija za varstvo spomenikov prek škofijskega urada naročila vsem župnim uradom, naj bodo pozorni na kovane križe, vendar v Loki teh gotovo ni bilo veliko, saj je pokopališče nastalo v času, ko so vltite križe prodajali v vsaki večji železnini, tudi v Loki, pri Žigonu. Takih serijskih železnih križev je še nekaj ohranjenih. Za lesene križe pa je bilo v pokopališkem redu navedeno, da se občasno sežgo.

Tako so se nam ambicioznejši in umetnostno pomembni spomeniki ohranili le ob zidu. Če gremo od vhoda proti severu in nato okrog pokopališča, se ustavimo najprej pri bronastem tondu s Kristusovo glavo na grobu družine Šubic. Relief je izdelal Alojz Repič (1866—1941) okrog leta 1899. Ob severni pokopališki steni je grobišče družine Pegam (Kuferšmid). V kamnit blok uklenjeno ekspresionistično figuro trpečega Kristusa je v svojih zgodnjih letih, leta 1923 izklesal kipar Tone Kralj. V severozahodnem kotu pokopališča je na grobu Debeljakovih (Jamnikovih) Goršetova Pietà iz leta 1935. Blizu zraven je na nagrobni plošči Jamarjevega (Kajbetovega) groba relief Ivana Zajca (1869 do 1952), ki prikazuje glavo žalujoče deklice. Od stilnih spomenikov bi omenili le neogotskega Plantaričevega ob vhodu na pokopališče, plečnikovsko Guzelovo grobnico v severnem vogalu, Molinarijev in Blaznikov spomenik v zahodnem obzidju in nekatere spomenike ob kapeli.

Viri

V Loškem arhivu je ohranjen poseben dosje o pokopališču v takoimenovanem župnem arhivu z oznako Ž IV/26-27. Gre za zbirko občinskih in župnijskih spisov o pokopališču, večinoma za dokumente do leta 1918. — Drugi vir je pravi občinski arhiv, predvsem Zapisniki sej občinskega odbora Škofje Loke od 1891—1941, t. e. 4—9 in fascikel Gradbene in komunalne zadeve št. 99, kjer gre v prvem primeru za vse dogodke v zvezi s pokopališčem, ki jih je obravnaval občinski odbor, v drugem primeru pa za vojaško pokopališče s seznami pokopanih in za cesto na pokopališče, vse med leti 1915—1935. — Posamezni dokumenti v zvezi s pokopališčem na Fari pred letom 1892 so iz starološkega župnega arhiva.

Zusammenfassung

DER FRIEDHOF IN ŠKOFJA LOKA

Bald nach dem Jahre 1803, in dem die Bewohner der Stadt Škofja Loka ihre selbständige Pfarre erhalten hatten, begannen sie an die Anlage eines eigenen Friedhofs zu denken. Die ersten noch erhaltenen Dokumente über die Notwendigkeit eines neuen Friedhofs stammen aus dem Jahre 1816, und zwar wollte man ihn unterhalb der Kirche von Suha anlegen. Trotzdem wurde bis zum Ende des Jahrhunderts der alte Fiedhof Na Fari (Stara Loka) immer wieder erweitert.

Im Jahre 1891 befahl nun die Bezirkshauptmannschaft in Kranj den Bau eines neuen Friedhofs. Für den Bau setzte sich am stärksten der damalige tatkräftige Pfarrer Ivan Tomažič ein, welcher das Terrain auf dem Osterfeld, der heutigen Lokation des Friedhofs, erwab. Ein Teil des Grundstücks war schon früher im kirchlichen Besitz, den anderen Teil kaufte er ab, obwohl nicht ohne Schwierigkeiten. Schon im Jahre 1892 war der Friedhof ummauert und gesegnet. Im Jahre 1893 erbaute die städtische Gemeinde in eigener Regie die Totenkammer. Schon im Jahre 1897 wurde die Friedhofskapelle geweiht. Beide Bauten sind ein Werk des Baumeisters

Janez Molinaro aus Škofja Loka, auch die Kapelle wurde von damaligen heimischen Künstlern ausgestattet. Der Schreiner Janez Okorn und der Bildhauer Ivan Šubic errichteten den Altar, die Skulpturen besorgte der Bildhauer Josip Grošelj aus Selca, die Bilder der aus Lučine stammende Landsmann Matija Bradaška.

Während des ersten Weltkrieges wurden im Südostteil des Friedhofs Soldaten beerdigt, die in den Lazaretten in Škofja Loka starben. An der östlichen Friedhofsmauer richtete das Militärkommando einen besonderen Soldatenfriedhof ein. Wegen der häufigen Soldatenbegräbnisse wurde auch eine neue zum Friedhof führende Straße gebaut, die heutige Šolska ulica (Schulstraße). Früher brachte man die Toten auf der Straße bis zum Hause Dolenec in Stara Loka (Groharsiedlung) und bog von hier auf der heutigen Partisanenstraße zum Friedhof ein. Im Jahre 1916 war die neue Straße fertiggestellt und damals wurde das Hauptportal des Friedhofs an seinen jetzigen Platz übertragen; das nördliche Tor wurde zugemauert. Nach dem ersten Weltkriege blieb der Soldatenfriedhof weiter bestehen, er wurde vom Pfarramt abgekauft. Im Jahre 1928 schuf der Bildhauer Janez Jurkovič ein Denkmal für die im Weltkrieg Gefallenen aus der Pfarre Škofja Loka. Das auf hohem Postament stehende Brustbild stellt eine trauernde Frau mit der landesüblichen Haube dar. Nach 1945 wurde an der westlichen Friedhofsmauer ein neuer Friedhof für verstorbene deutsche Kriegsgefangene angelegt.

Schon heuer wird der Friedhof in Škofja Loka aufgelassen, deshalb kann es nur recht sein, wenn wir auf einige namhafte Grabsteine bzw. Skulpturen aufmerksam machen. Es sind dies Werke der Bildhauer Alojz Repič (Familie Šubic), Ivan Zajc (Familie Jamar), Tone Kralj (Familie Kuferšmid) und Franc Gorše (Familie Debeljak-Jamnik) sowie mehrere andere gute, für die halbvergangene Zeit typische Produkte.